

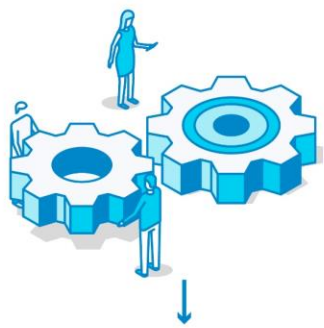
แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพ การบริหารจัดการน้ำ ในระดับพื้นที่

โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่อทองแดง จังหวัดกำแพงเพชร

เป้าหมาย

- การสร้างรูปธรรมการใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า และมีธรรมาภิบาลในการวางแผน
- บริหารจัดการน้ำระดับพื้นที่

1

การศึกษารูปแบบ/กลไก การสร้างความร่วมมือ

ระหว่างกลุ่มผู้บริหารใช้น้ำชลประทาน
และหน่วยงานองค์กรในการเพิ่มประสิทธิภาพ
การบริหารจัดการน้ำด้วยกระบวนการ
งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2

การศึกษาผลลัพธ์ ผลิตและผลกระทบ

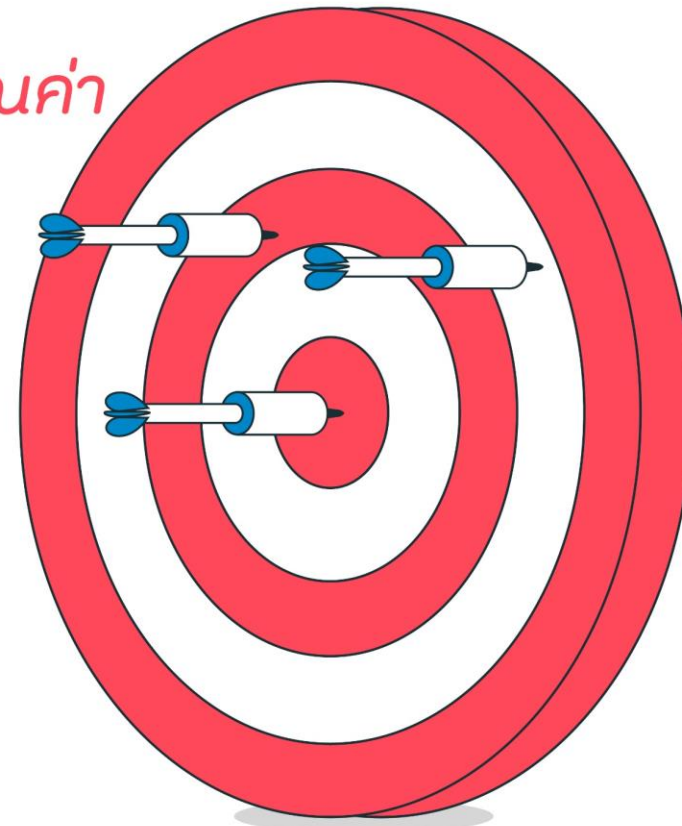
จากการใช้น้ำอย่างรู้คุณค่าและมีธรรมาภิบาล
ที่เกิดจากการบริหารจัดการน้ำภายใต้
โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำ
ในพื้นที่โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่อทองแดง

3

การประมวลรูปแบบ/กลไก/ วิธีการการขยายผล

กระบวนการเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพ
การบริหารจัดการน้ำในระดับพื้นที่ผ่าน
กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่
โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาท่อทองแดง

วัตถุประสงค์

ผลลัพธ์การ
ดำเนินงาน

1

เกษตรกร เกษนนำชุมชน สามารถ วางแผนและออกแบบ
กระบวนการในการจัดเก็บข้อมูล ต้นทุน-ความต้องการน้ำ
และสามารถวิเคราะห์ข้อมูลสมมูลน้ำ ที่นำมาสู่การเขียนแผนการบริหารจัดการน้ำ
แบบมีส่วนร่วมได้ด้วยตนเอง

เกษตรกร เห็นความสำคัญของการใช้ข้อมูลน้ำต้นทุน มาประกอบการตัดสินใจในการเพาะปลูก โดยรับรู้และเห็นถึง ความจำเป็นในการปรับตัวตามสถานการณ์น้ำต้นทุน ทำให้เกิดการยอมรับที่จะปรับเปลี่ยน ชนิดพืชให้เหมาะสม เช่น ปัจจุบันมีการวางแผนการปลูกผักหวาน มะขามเทศ ปอเทือง เป็นต้น

...สิทธิพร รุ่งเรือง...
สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ ต.บึงทับแรด

“ น้ำต้นทุนที่ใช้ในการเพาะปลูกข้าวนาปรังมีไม่เพียงพอ ถ้ามีการสนับสนุนการเพาะปลูกพืช
ที่ใช้น้ำน้อยก็จะเปลี่ยนไปปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อยจึงเกิดแนวทางการบริหารจัดการน้ำ ลดพื้นที่เพาะปลูกข้าว
นาปรังโดยการปลูกพืชทางเลือกที่ใช้น้ำน้อยกว่าการเพาะปลูกข้าว เช่น ปอเทือง ถั่วเหลือง

”

“ จะหลีกเลี่ยงการปลูกข้าวนาปรัง เพราะเห็นว่าน้ำจากแม่น้ำสายหลัก
ที่ใช้ในการเพาะปลูกมีปริมาณน้อยลง และแหล่งน้ำต้นทุนที่ใช้ในการเพาะปลูก
ข้าวนาปรังมีไม่เพียงพอ

”

...วีระ บุญมาก...
สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ ต.บึงทับแรด

“ พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลหนองหลวงเป็นพื้นที่เพาะปลูกข้าวที่ใช้น้ำ
จากคลองชลประทานเป็นหลัก หากช่วงหน้าแล้งมีน้ำน้อยก็คิดว่าจะต้องปลูกพืช
ทางเลือกอื่นดูที่เหมาะสมกับสภาพดินและสภาพอากาศ

”

“ จะหลีกเลี่ยงการปลูกข้าวนาปรัง เพราะเห็นว่าน้ำจากแม่น้ำสายหลัก
ที่ใช้ในการเพาะปลูกมีปริมาณน้อยลง และแหล่งน้ำต้นทุนที่ใช้ในการเพาะปลูก
ข้าวนาปรังมีไม่เพียงพอ

”

...เปย รักถึง...
สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ ต.หนองหลวง

“ การปลูกปอเทืองถือว่าเป็นพืชทางเลือกที่เราจะปลูกช่วงฤดูแล้งแทนข้าวนาปรังได้เพราะเป็นพืชที่ใช้น้ำน้อย
และถั่วเหลืองที่สามารถปลูกได้ดีในดินร่วนปนทรายเป็นพืชที่ใช้น้ำน้อยเพียง 538 ลบ.ม./ครั้ง/ไร่
ซึ่งมีความต้องการใช้น้ำน้อยกว่าข้าวถึง 491 ลบ.ม./ครั้ง/ไร่ คิดเป็น 47.71 เปอร์เซ็นต์

”

...สวอง รุกขชาติ...
สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ ต.หนองหลวง

...นบ กล้าหาญ..
สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ ต.บึงทับแรด

ผลลัพธ์การดำเนินงาน

3

พื้นที่เป้าหมาย 10 ตำบล เกิดการดำเนินงานของกลุ่มผู้ใช้น้ำอย่างจริงจัง คือมีการกำหนดกติกาการบริหารจัดการกลุ่มผู้ใช้น้ำในแต่ละตำบล โดยมีการประชุมประจำเดือน / การเก็บข้อมูลสมมูลน้ำต่อเนื่อง / มีการประสานกับเจ้าหน้าที่ชลประทาน ในการติดตามสถานการณ์น้ำ / วางแผนการใช้น้ำในระดับพื้นที่ร่วมกันให้สอดคล้องกับสถานการณ์น้ำในแต่ละช่วงเวลา

ผลลัพธ์การ
ดำเนินงาน

4

เกิดเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำข้ามตำบล ที่เห็นอกเห็นใจกัน
และช่วยเหลือกันในการบริหารจัดการน้ำ นำไปสู่การทำกิจกรรม
ร่วมกันตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ เช่น การจัดเวทีประชุมเครือข่ายประจำเดือน
ระหว่างตำบล การดูแลคลองร่วมกัน เป็นต้น

ผลลัพธ์การ
ดำเนินงาน

5

เกษตรกร กลุ่มผู้ใช้น้ำและเจ้าหน้าที่ชลประทาน เกิดความเข้าใจในความต้องการและข้อจำกัดระหว่างกัน ที่นำไปสู่การลดความขัดแย้งในการแย่งชิงน้ำของพื้นที่

ผลลัพธ์การ
ดำเนินงาน

6

เกษตรกร และเจ้าหน้าที่ชลประทานมีการนำเทคโนโลยี
มาเชื่อมโยงกับข้อมูลสมมูลน้ำ เพื่อออกแบบการจัดการน้ำร่วมกัน
เช่น การสร้างข้อตกลงร่วม (MoU) ระหว่างโครงการชลประทานที่ออกแดงฯ
กับตำบลนิคมทุ่งโพธิ์ทะเล เป็นต้น

ผลลัพธ์การ
ดำเนินงาน

7

บุคลากรของทั้ง 3 สบ.เกิดการวางแผนการจัดสรรน้ำ ร่วมกัน จากเดิมที่มุ่งเน้นการจัดสรรน้ำในพื้นที่ สบ. ของตนเอง

ผลลัพธ์การ
ดำเนินงาน

8

ทีมเจ้าหน้าที่ชลประทาน ปรับบทบาทมาเป็นโค้ช / พี่เลี้ยง
ที่สามารถลงไปหนุนเสริมการจัดกระบวนการทำงานชุมชน / การเสริมความรู้
และเชื่อมโยงความรู้จากชุมชนมาสู่การวางแผนการบริหารจัดการน้ำ

ผลลัพธ์การ
ดำเนินงาน

9

เกิดฐานข้อมูลสมดุลน้ำทั้ง 10 ตำบล

ประกอบด้วย ปริมาณแหล่งน้ำต้นทุน ปริมาณความต้องการน้ำ ชนิดพืชในพื้นที่
แผนการใช้น้ำของพื้นที่ เป็นต้น

ปริมาณน้ำต้นทุนรวม

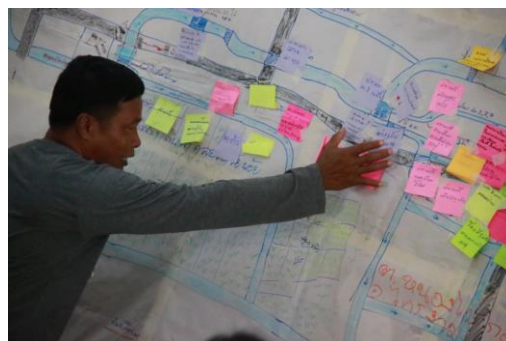
129,677,341.88
ลบ.ม.

ปริมาณความ
ต้องการน้ำรวม

299,511,096.75
ลบ.ม.

ที่	ตำบล	จำนวนคน	ปริมาณความต้องการใช้น้ำ (ลูกบาศระเมตร)					รวมปริมาณความ ต้องการใช้น้ำ	
			ข้าวโรต	ข้าว	อ้อย	ข้าวโพด	มะนาว		มันสำปะหลัง
1	ตำกระดาดทอง	3461	63,163.25	26,446,329.00	-	-	-	9,303,415.00	35,812,907.25
2	คูยบ้านโอง	4563	83,274.75	19,314,330.00	1,911,905.00	-	-	1,867,393.00	23,176,902.75
3	เมืองทันแรด	3321	60,608.25	10,778,775.00	5,353,334.00	245,410.00	-	636,108.00	17,074,235.25
4	หนองพลวง	9564	174,543.00	13,334,811.00	21,836,636.00	341,044.00	363,490.00	2,655,818.00	38,706,342.00
5	โพนพลวง	2117	38,635.25	24,301,893.00	5,972,763.00	-	-	-	30,313,291.25
6	ช่องลม	5818	106,178.50	13,213,389.00	-	-	-	305,976.00	13,625,543.50
7	นิคมทุ่งโพธิ์ทะเล	9343	170,509.75	8,715,630.00	-	-	8,555,870.00	-	17,442,009.75
8	สระแก้ว	9592	175,054.00	26,072,802.00	35,931,115.00	1,239,700.00	-	949,465.00	64,368,136.00
9	หนองไถ่ทอง	3792	69,204.00	23,864,568.00	423,300.00	417,450.00	-	391,864.00	25,166,386.00
10	บนาชัย	4460	81,395.00	29,546,706.00	2,294,286.00	339,526.00	-	1,563,430.00	33,825,343.00
รวม ปริมาณความต้องการใช้น้ำ		46,498	1,022,565.75	195,589,233.00	73,723,339.00	2,583,130.00	8,919,360.00	17,673,469.00	299,511,096.75

ผลลัพธ์การ
ดำเนินงาน

10

เกิดชุดความรู้หลัก ความรู้รองและหลักสูตรในการ สร้างชุมชนบริหารจัดการน้ำ จำนวน 5 หลักสูตร

หลักสูตรที่ 1 : การติดตั้งหลักคิด
การทำงานแบบมีส่วนร่วม

หลักสูตรที่ 2
การติดตั้งเทคนิคเครื่องมือการเก็บ
ข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วม

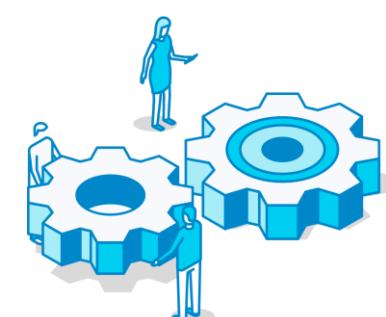

หลักสูตรที่ 3 การมองโลกและการ
บริหารจัดการน้ำเชิงระบบ

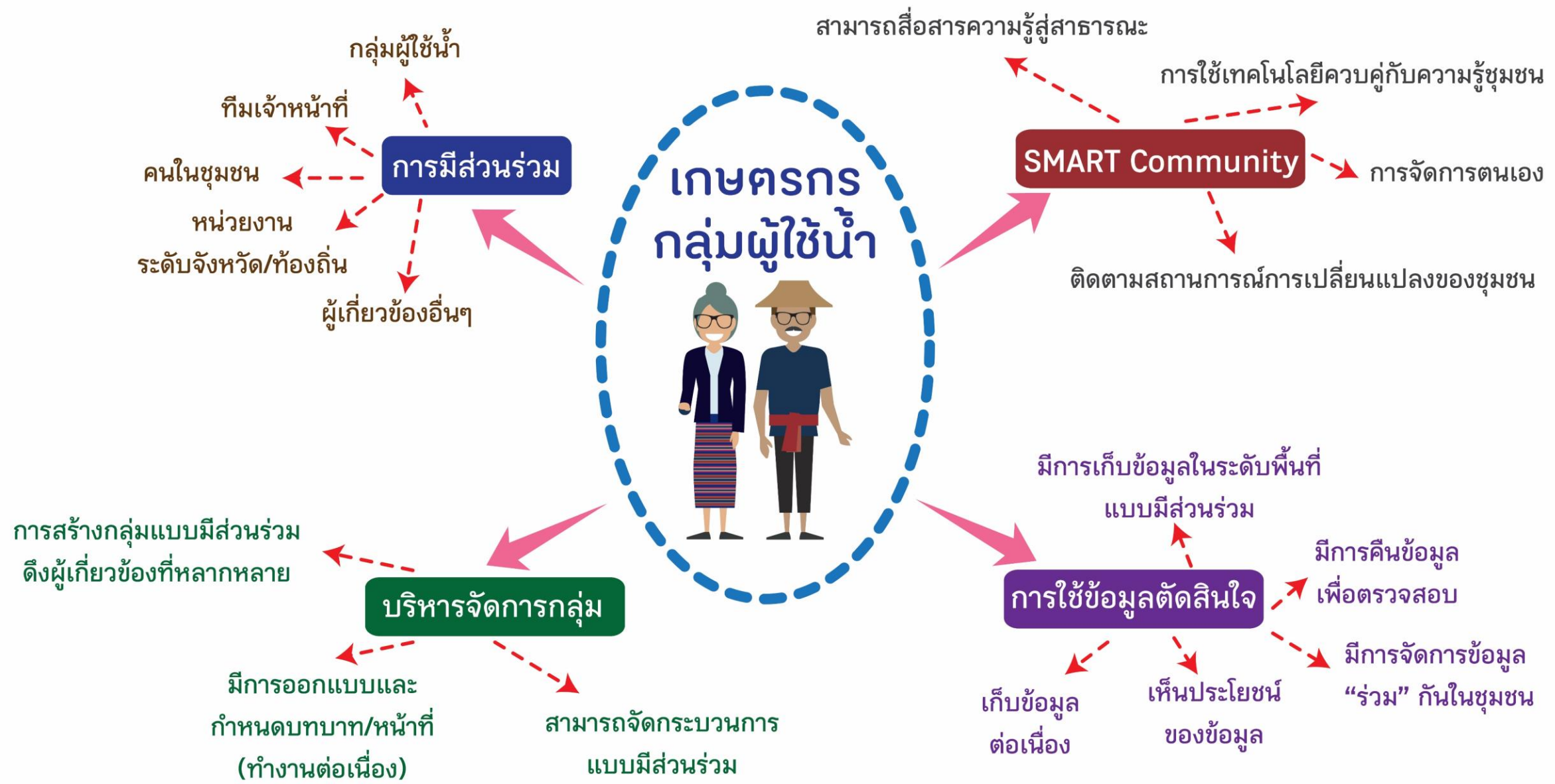

หลักสูตรที่ 4 :
การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่มีพลัง

หลักสูตรที่ 5 การจัดทำแผนน้ำชุมชน

ลักษณะของกลุ่มเกษตรกร กลุ่มผู้ใช้น้ำที่เข้าร่วมโครงการ

กิจกรรมที่นำไปสู่การเกิดผลลัพธ์ตลอดทั้งโครงการ

1.1.การทบทวนเอกสาร

1.2.การลงสัมภาษณ์เชิงลึก

1.3.การลงพื้นที่ทำความรู้จัก
เจ้าหน้าที่/ชุมชน

1

2

2.1.การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ
ให้เจ้าหน้าที่ “หลักการทำงาน
แบบมีส่วนร่วม – พลังกลุ่ม”

2.2.การอบรมเชิงปฏิบัติการ
ให้แกนนำชุมชน “วิทยาการ
กระบวนการและการเก็บ
ข้อมูลแบบมีส่วนร่วม”

3

3.1.การหนุนเสริมกิจกรรมของพื้นที่
“การจัดเก็บข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วม”

- แผนที่ชุมชน
- เส้นทางน้ำชุมชน
- ตารางความต้องการใช้น้ำ

4

4.1.การลงพื้นที่
สรุปบทเรียนจากการ
เก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม
และผ่านโปรแกรม Zoom

6

6.1.การลงพื้นที่เก็บข้อมูล
เชิงลึกรายตำบล
- แบบเก็บข้อมูลชุมชน

5.1.การสนับสนุนกิจกรรม
ในการบริหารจัดการน้ำ
ของพื้นที่

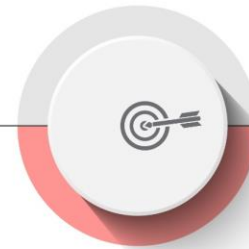
5

7

7.1.เวทีประชุมเชิงปฏิบัติการ
“การวิเคราะห์-สังเคราะห์
ข้อมูลและการเขียนแผน
ปฏิบัติการระดับตำบล”

- แผนการใช้น้ำชุมชน
- แผนการเพาะปลูกพืช

8

8.1.เวทีสรุปบทเรียนและ
นำเสนอผลงานโครงการ
สู่สาธารณะ

8

ข้อค้นพบจากงานวิจัย

องค์ประกอบสำคัญ

ที่ทำให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนรูปแบบ/วิธีการ/ชนิดพืชในการผลิต

“ ในเกษตรกรแต่ละรายอาจอาจมีองค์ประกอบที่เป็นแรงจูงใจให้เปลี่ยนรูปแบบการผลิตไม่เท่ากัน หากแต่ทุกองค์ประกอบนั้นต่างมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงหนุนเสริมระหว่างกัน ซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจในการปรับเปลี่ยนอย่างมาก ”

01

ปัจจัยจากตนเอง และแรงสนับสนุนของคนในครอบครัว

02

นโยบายของภาครัฐ ทั้งในระดับท้องถิ่น - ระดับประเทศ ที่สนับสนุนกระบวนการผลิต-การขาย

03

ปัจจัยด้านตลาดรองรับ/ มีช่องทางการตลาดที่ค่อนข้างแน่นอน/ ราคาที่รับซื้อเป็นที่พึงพอใจ

04

ความไม่แน่นอนของสภาพดิน ฟ้า อากาศ และความผันผวนของราคาผลผลิตเดิมที่ทำให้เกิดความเสียหายสูง

05

การเข้าถึงแหล่งน้ำต้นทุนที่ลดน้อยลง ทั้งแหล่งน้ำในพื้นที่ และในระบบชลประทาน

06

การถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินของตนเอง ไม่ได้เช่า โดยมีอำนาจตัดสินใจในการปรับเปลี่ยนที่ดิน

07

อายุของเกษตรกรหรือหัวหน้าครอบครัวที่ยังไม่พร้อมในการวางแผนการผลิตในระยะยาว/ หรือหัวหน้าครอบครัวที่มีการวางแผนอนาคตไว้สำหรับคนในครอบครัว

08

การได้รับแรงเสริมจากคนรอบข้าง ทั้งในระดับครอบครัว กลุ่ม ชุมชน และหน่วยงานที่จะเข้ามาเป็นพี่เลี้ยง

4 แผนการรองรับความเสี่ยง ช่วยเกษตรกรที่เปลี่ยนรูปแบบการผลิต

- 1 **การจัดเวทีประชุมสื่อสาร** กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดอย่างต่อเนื่อง ทั้งเกษตรกรจังหวัด / กรมพัฒนาที่ดิน เป็นต้น
- 2 **การ Mou ร่วมกัน** ระหว่างโครงการต่อทองแดงและพื้นที่ตำบลนำร่อง **ในการหนุนเสริมการทำงาน** ร่วมกัน
- 3 **การสนับสนุนข้อมูลและเทคโนโลยี** เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจวางแผนการผลิต - การตลาดของเกษตรกร
- 4 **การสนับสนุนกระบวนการ ความรู้ เครื่องมือ และเชื่อมโยงเครือข่าย** ในภาคส่วนต่าง ๆ ให้เข้าถึงกลุ่มเกษตรกร โดยมี ชลประทานและ อปท. เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการ
- 5 **การจัดตั้งกลุ่ม** เพื่อบริหารจัดการผลผลิตร่วมกันในระดับพื้นที่ โดยสนับสนุนให้เกษตรกรทำข้อมูลการเกษตรและข้อมูลผลผลิตของตนเองเองที่เป็นปัจจุบัน เทียบเคียงกับความต้องการของตลาดเพื่อวางแผนการผลิตที่เหมาะสม
- 6 **การตั้งเกษตรกรหัวก้าวหน้า** ที่ปรับเปลี่ยนการผลิตแล้วได้ผลลัพธ์ที่ดี **มาเป็นพี่เลี้ยงและมาสร้างความเชื่อมั่น** ให้กับเกษตรกรที่อยากเปลี่ยนรายใหม่
- 7 **การทำงานเป็น Partner** ระหว่างเจ้าหน้าที่ชลประทานกับเกษตรกรในการหนุนเสริมทรัพยากรด้านต่างๆ ไม่ใช่เฉพาะเรื่องน้ำ แต่ยังรวมไปถึงการเป็นพี่เลี้ยง การเชื่อมโยงหน่วยงานอื่นๆ ให้เข้าถึงเกษตรกร เป็นต้น

